

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור
בשימוש מסחרי
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב יעקב יעקב שליט"א

קונטרס יתגדל ויתקדש

ליקוט בעניין הקדיש - נערך ע"י הרב יעקב יעקב שליט"א
לע"נ יצחק בן לולו

מבוא לקדיש

קדיש יתום
קדיש מזרז את בוא המשיח
אמן יהא שמיה רבא

פרוש הקדיש

הלכות קדיש

עניני יארצייט (יום הזיכרון) :

סיפורים בנושא הקדיש

מעשה מדהים
הנפטר 'ארגן' מניין לקדיש
השופט הגוי שיבח את הקדיש
הכל בגלל קדיש אחד
מנוחה בעולם האמת

מבוא לקדיש

נוהגים לומר קדיש בשנה הראשונה למיתת האב והאם, מקור המנהג
הזה הוא במדרש (מעשה זה מופיע בכלה רבתי פ"ב, ובאריכות בספר "אור זרוע" ח"ב, ס"ג) :
מעשה ברבי עקיבא, שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם, והיה רץ
כמרוצת הסוס וחבילת עצים גדולה על כתפו. גזר עליו ר' עקיבא

והעמידו. לשאלת ר' עקיבא על מעשיו, ענה לו אותו אדם: "מת אנוכי, ובכל יום פוקדים עלי מלאכי חבלה הממונים עלי לחטוב עצים, ושורפים אותי בהם. וכל כך למה? מפני שעברתי על כל מצוות התורה". אמר לו ר' עקיבא: "כלום שמעת מן הממונים עליך, אם יש לך תקנה, להפטר מפורענות זו?" אמר לו: "שמעתי שהיו אומרים אלמלי היה למסכן זה בן, שעומד בתוך הקהל ואומר קדיש, וברכו את ה' המבורך, והקהל עונים אחריו אמן, יהא שמיה רבה מברך, וברוך ה' המבורך, מיד היו פוטרם אותי מן העונש". שאל אותו ר' עקיבא על עירו, והלך לשם.

לאחר דרישה וחקירה, מצא ר' עקיבא את בנו של האיש, כשעודנו ערל ולא נימול. נטלו ר' עקיבא, מל אותו, והושיבו לפניו ללמדו תורה, ולא היה מקבל עד שישב עליו ר' עקיבא בתענית ארבעים יום והתפלל עליו, עד שיצאה בת קול ואמרה לר' עקיבא שנתקבלה תפילתו. אז הלך ולימדו תורה, קריאת שמע, תפילה וברכת המזון. העמידו בתוך הקהל ואמר קדיש וברכו את ה' המבורך, וענו הקהל אחריו. באותה שעה התירו את המת ופטררו מן הפורענות.

בספר הזוהר (זוהר חדש פי אחרי דף מט): מובא המעשה הנ"ל ושם כתוב שר' עקיבא לימדו לומר הפטרה בבית הכנסת, וכן עשה, והמשיך ולימדו תורה עד שנסמך בתואר רבי, ואז נגלה המת בחלום אצל ר' עקיבא, ואמר לו: "רבי, הקב"ה ינחמך כפי שניחמתני, כי בשעה שאמר בני ההפטרה, הפקיעו ממני דין גיהנם, ובשעה שעבר להתפלל ואמר קדיש, קרעו לי גזר דיני מכל וכל, ובשעה שנתחכם בני והוסמך על ידך, עטרוני בכתרם של צדיקים והושיבוני עמהם בגן עדן.

כתב ה'בית יוסף' (יורה דעה שעו): "כתב הכל-בו' על מה שנמצא בהגדה שפעם אחת פגע ר' פלוני באחד שהיה מקושש עצים וכו'. אמר לו: "אין מי שיצילני אם לא שיאמר בני קדיש או יפטיר בנביא". על זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל שנים עשר חודש וגם להפטיר בנביא". והרמ"א הוסיף: "כשהבן מתפלל ומקדש ברבים, פודה אביו ואמו מן הגיהנום.

הקדיש אינו מועיל רק להנצל מהגיהנום לבד, אלא גם מועיל להעלותו בגן עדן ממדרגה למדרגה. גם לימוד התורה מועיל מאוד לנשמת הנפטר, והבן הלומד תורה מציל את אביו מדינה של גיהנום ומכניסו בגן עדן. גם לימוד משניות הוא תיקון גדול לנשמת הנפטר (משנה, אותיות נשמה) לכן נוהגים ביום היארצייט (יום השנה, אזכרה) ללמוד משניות המתחילות בשמו של הנפטר.

גם אם היה האב רשע, מועיל מה שהבן עושה בשביל אביו. כל שכן אם ציוה לו אביו שיעשה בעדו תפילה וצדקה אחר מותו, שיועיל יותר ויותר, ועושה נחת רוח לאביו המת ומקיים בזה כיבוד הורים, ובפרט אם תוך שבעה ושלשים יום שמידת הדין מתוחה על נפש המת אם ירבה בלימוד

ותפילות וצדקות על נפש אביו ואמו יש כח להתירם מהייסורים והמשפטים של גיהנום, וכרחם אב על בנים ירחם הבן על נשמות אביו ואמו לגמול להם חסד של אמת.

גם יכול אדם להקל דין ועונש מחברו בעולם הבא, כשהוא נותן צדקה ולומד תורה בשביל המת ומתפלל עבור נשמת המת. כל שכן הבן שהוא כרעא דאבוה (הבן הרגלים של אביו), כשעושה זה לאביו ולאמו ומקיים בזה כיבוד אב ואם. וכן כתוב בזוהר הקדוש (בחוקותי קטו, ב) שלאחר מותם מחוייב הבן לקיים כיבוד אב ואם יותר, ובודאי אין כבוד יותר מזה שמעלה את נשמתם.

הגמרא (כתובות לג) מספרת על רבנו הקדוש, רבי יהודה הנשיא (מחבר המשניות) , כי לפני פטירתו אמר: "לבני אני צריך". אם רבנו הקדוש אמר כי זקוק לעזרת בניו לאחר מותו, בודאי כל אדם אחר זקוק לבניו. כי כל זמן שאדם חי בעולם הזה, העניק לו הבורא את האפשרות לחזור בתשובה ולתקן את מעשיו. אך כאשר עוזב את העולם הזה ומתעלה לעולם האמת, שם אין לו יותר אפשרות לתקן ולהוסיף במצוות ובמעשים טובים. רק מה שצבר בעולם הזה נותר עמו.

בשלב זה רק מעשיהם הטובים של בניו ובנותיו יכולים לסייע לו. מעשי הילדים משפיעים על נשמות ההורים ומוסיפים להם זכויות, וכך גם חלילה, למעשים רעים יש השפעה שלילית על מצבם של ההורים.

בתפילת ראש השנה אומרים: "ספרי מתים וספרי חיים, היום לפניך נפתחים". מובן מדוע נפתחים ספרי החיים, הרי האדם במשך השנה צובר זכויות ועבירות, וביום זה בוחנים את מעשיו. אך מדוע נפתחים גם ספרי המתים? הרי אדם שנפטר לפני חמש שנים, לא עשה במשך השנה מצוות או עבירות, אם כן, איזה שינוי יש בספריו? התשובה לכך, כי מעשיהם של בני הנפטרים (וכן כל אחד אחר שמתחזק ועושה מעשים למענם) משפיעים עליהם, ומוסיפים להם זכויות (או קטרוג), ולכן יש צורך לפותחם כל שנה מחדש.

הגמרא (סנהדרין קד', א') אומרת: "ברא מזכי אבא", פרוש: כל מצוה שעושה הבן לאחר מיתת אביו או אימו, נזקפת לזכותם ובכך הוא מעלה את נשמתם. וכך כותב ר' יונה ב"אגרת התשובה" (דרש ג', יום ו', עט'): עיקר זכותה של אשה לעולם הבא שבניה עובדים לקב"ה, עושים רצונו ויראים אותו. וכשהיא בבית עולמה, ובבניה יש בליבם יראת שמים ועוסקים בתורה ובמצוות, נחשב לה הדבר הזה כאילו היא בחיים ועושה כל המצוות והיא במעלות עליונות לעולם הבא".

החפץ חיים, בספרו 'אהבת חסד' (ח"ב, פ"טו, ע' קמז'), מביא את דברי הספר 'יש נוחלין', הכותב שזכויות ומצוות שעושה הבן אחר מיתת אביו, הנן כפרה לנפש אביו, אע"פ שעושה אותן מעצמו. וכתב על זה בנו בעל

השלי"ה: ולא זו בלבד שמציל את אביו מדינה של גיהנום ומתירו מן הייסורין, אלא אף זו שמכניסו אחר כך לגן עדן, ונותנו במחיצת הצדיקים, כדאיתא בזוהר (סוף פרשת בחוקות): "בן יכבד אב" - אע"פ שמחויב יותר לכבדו, דכתיב "כבד את אביך". דאם אותו הבן הולך בדרך רע ומכשול, ודאי מבזה לאביו וכו'. ואם הבן ההוא הולך בדרך הישר והטוב ומעשיו מתוקנים, ודאי שהוא מכבד לאביו בזה העולם לנגד בני האדם, ומכבד אותו בעולם הבא נגד הקב"ה. והקב"ה מרחם על האב ומושיב אותו בכיסא הכבוד" (עד כאן לשון הזוהר הקדוש). והנה אם יפה כח הבן לעשות לאביו את כל הכבוד הזה להכניסו לגן עדן, קל וחומר שיפה כוחו לגרום לאביו שלא יהיה נידון בגיהנום ובייסורים.

ממשיך ה"חפץ חיים" ואומר: יתאר האדם לעצמו כאילו הוא מושלך לתוך האש או מיוסר בשאר ייסורים קשים, מה היה עז חפצו ותשוקתו שבניו יחלצו לעזרתו ויושיעוהו מצרתו. ומאידך יחשוב עד כמה היה מוסר הוא את נפשו כדי לחלץ את אביו מצרה. מתוך כך יתעורר לעשות למען נשמות אביו ואימו להצילם מעונש עוונותיהם המר ע"י מעשיו הטובים. ובמיוחד אמורים הדברים בתוך ה"שבעה" וה"שלושים", שאז כח הדין מתוח ביותר, כידוע. בימים אלה ישתדל הבן להרבות עבורם תורה וצדקה וחסד כפי כוחו, שבזה יצילם מדינה של גיהנום. וסיים השלי"ה: דהעושה צדקה בשביל נפש המת (אפילו אם אינו קרובו) בודאי הוא עושה הצלה גדולה ונחת רוח לנשמתו.

כתב בספר 'פלא יועץ' בענין כבוד הורים: "ועיקר הכבוד הוא שיהא מכבדו במותו, וכל אשר בכוחו למעבד ליה ניח נפשיה (פירוש: לעשות לו נחת רוח) יעשה מדי יום יום".

"כי כן ראוי לבן שכל ימי חייו יהא דיוקנו של אביו חקוק בפניו, וידמה כאילו הוא צועק מרה מתוך אש להבה ואומר: "בני ידידי! חונני, חונני! הצילה מחרב נפשי, מיד כלב יחידתי!"

ואף אם חושב הבן שאביו צדיק גמור ותתענג בדשן נפשו, ידמה כאילו נותן לו מטעמים כאשר אהב אביו בעבור תברכהו נפשו וכו'. ומה טוב שיהיה שגור בפיו לומר יום יום: "יהי רצון מלפניך, ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שתקבל ברחמים וברצון כל מעשה טוב אשר אני עושה, בין במחשבה בין בדיבור בין במעשה. ויהיה הכל לזכות ולמנוחה ולעילוי נפש רוח ונשמה של (אבי, אמי, חמי או חמותי). יהי רצון שתהא נפשם צרורה בצרור החיים". ובזה ישא ברכה מאת ה' ומנפש הוריו.

כתוב בספר 'קיצור שולחן ערוך' (הרב גאנצפריד סוף סימן כו'): "אף על פי שאמירת הקדיש והתפלות מועילות להאבות, מכל מקום אין אלו העיקר, אלא העיקר הוא שהבנים ילכו באורח מישור, כי בזה הם מזכים האבות, הכי איתא בזוהר הקדוש (ויקרא קטו): , בן יכבד אב, כָּמָה דְאֵתְ אָמֵר (שמות כ) כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, וְאִוְקְמוּהָ, בְּמִיכָלָא וּמְשִׁתְּיָא

וּבְכֹלֵא. הַאִי בְּחֵינְיוֹ דְאֶתְחִיב בֵּיהּ. בְּתַר דְמִית, אִי תִימָא הָא פְטוֹר מִנִּיהּ הוּא, לָאוּ הֵכִי. דְאָף עַל גַּב דְמִית, אֶתְחִיב בִּיקְרִיהּ יְתִיר, דְכְתִיב כְּפִד אֶת אָבִיד. דְאִי הָהוּא בְּרָא אָזִיל בְּאַרְחַ תְּקֵלָא, וְדִאִי מְבִזָּה לְאָבוּי הוּא, וְדִאִי עָבִיד לִיהּ קֶלְנָא. וְאִי הָהוּא בְּרָא אָזִיל בְּאַרְחַ מִישָׁר, וְתִקִּין עוֹבְדוּי, וְדִאִי דָא אֹקִיר לְאָבוּי, אֹקִיר לִיהּ בְּהֵאִי עֲלֵמָא גְבִי בְּנִי נְשָׂא, אֹקִיר לִיהּ בְּהָהוּא עֲלֵמָא, גְבִי קוֹדְשָׁא בְּרִידָה הוּא. וְקוֹדְשָׁא בְּרִידָה הוּא חֵיִס עֲלִיהּ, וְאוֹתִיב לִיהּ בְּכוֹרְסִיָּא דִיקְרִיהּ. עַד כֵּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וִישׁ לוֹ לְאָדָם לְצוּת אֶת בְּנָיו לְהַחזִיק בְּאִיזָה מְצוּהָ, וְאִם מְקִימִין נַחֲשֵׁב יוֹתֵר מִן הַקְדִּישׁ, וְהוּא תִקְנָה טוֹבָה גַם לְמִי שְׁאִין לוֹ בְּנִים אֲלֵא בְנוֹת.".

קדיש יתום

כוחה של המצוה הגדולה של אמירת קדיש, להגן ולהציל את נשמת הנפטר, הוא רב מאוד. אולם אין לכוון באמירת הקדיש רק לתועלת נשמת הנפטר, עיקר הקדיש הוא שבחים ותפילות שיתגדל שמו יתברך. במילים: "יהא שלמא רבא וכו' ועל כל ישראל" אפשר לכוון על נשמת הנפטר, וכן במילים: "עושה שלום במרומיו".

ענין נוסף באמירת הקדיש הוא צידוק הדין, וכן כתב ב'ספר החיים' (אחיו של המהר"ל מפרג) סוף פרק ח' ואלו דבריו: "עיקר תועלת הקדיש לנפש הנפטר היא לפי שאין מיתה בלא חטא. רוב ההולכים לעולמם נפטרים בגלל עוון חילול השם, שאין לו כפרה, אלא מיתה. וכאשר הקב"ה נפרע מהחוטא, שמו של הקב"ה מתקדש, שנאמר: "ונשפטתי", ואח"כ: "והתגדלתי והתקדשתי".

לכן עומד בנו של הנפטר ואומר: "יתגדל ויתקדש שמיא רבא", כלומר: מתנחם אני על מיתת אבי, הואיל ושמו של אבי שבשמים מתגדל ומתקדש ע"י מיתתו, ומיד מתכפר עוון חילול השם שעשה, וכן היה בתקופת הסנהדרין, שלאחר שפסקו הדיינים עונש מוות, היו בני משפחת הנידון צריכים לבוא ולומר לבית הדין: "יפה דנתם", כדי להראות שאין בליבם על הדיינים ולא כלום, וזהו גם כן מה שמסיים "בחייכון וביומיכון" וכו', כלומר, אתם בית ישראל הזהרו במעשיכם שלא תגרמו מיתה לנפשיכם, רק תחיו ביראת ה'".

בספר 'עולם התפילות' נכתב:

"מהסיפור המפורסם על רבי עקיבא (המובא לעיל) נראה להסיק שהקדיש אינו כלל וכלל תפילה על חיי העולם הבא וישועת נפשם של הנפטרים, כמו שרבים חושבים בטעות. אין בתוכנו שום רמז על רעיונות כאלו, וכמו כן, אף לא שמץ של בקשת חנינה לטובת נשמות הנפטרים או של תחינה של כפרת עוונותיהם, מתוך הנימוק שכאילו זכויות הבנים מסוגלות

להמתיק את העונש המגיע לנשמות הוריהם אחרי פטירתם. לא זו מגמת הקדיש.

תקנת אמירת הקדיש מיוסדת, אך ורק על הרעיון של קידוש השם ברבים. בנו של הנפטר מקדש את השם בזה שהוא מזמין את כל הקהל לברך את ה' בפרהסיא, בציווי "ברכו" (שאומרים לאחר הקדיש בתפילת שחרית ומעריב), או לאשר ברבים את כל התשבחות שבקדיש ע"י אמירת "אמן". כן ישמש קידוש השם בציבור הוכחה, שהעץ שעשה פרי כזה (כלומר, ההורים שהולידו בן כזה) לא היה חסר ערך לגמרי. הוריהם של בנים כאלה "לא תם לריק כוחם", והם נחשבים לשותפים לקידוש השם, שבנם זוכה לגרום ע"י אמירת "קדיש" ו"ברכו".

עובדה זו עשויה להשפיע לטובה על פסקי הדין שהקב"ה, השופט כל הארץ, יחרוץ על מעשיהם.

לפי המסורת, מגיעה נפש הנפטר לתכליתה ולמנוחתה הנכונה, תחת כנפי השכינה, רק אחרי זמני הזיכוך והצירוף. העלייה מן העולם הזה, עולם השוא והשקר, לעולם הבא, עולם האמת, מעבירה את נפש הנפטר דרך עמק הבכא, הגמול והעונש, כי (קהלת ז', כ') "אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה-טוֹב, וְלֹא יִחָטָא". לפיכך על הבן לעזור תמיד, ובמיוחד בשנת האבל וביום היארצייט. ע"י זכויותיו הוא יכול לקצר את ימי הזיכוך.

ילך הבן בדרך הישרה ובדרך היראה. יקדיש הבן עיתים לתורה, יתפלל הבן לפני התיבה ויאמר קדיש, ולא כמצוות אנשים מלומדה, אלא בכוונה לקדש שם שמים ברבים ולעורר את הציבור לקידוש זה. רק ע"י כל הדברים האלה זוכה הבן לזכות את הנשמה".

קדיש מזרז את בוא המשיח

מאז חורבן הבית, גלתה השכינה עם בני ישראל, ומצטערת היא עמם בייסורי גלותם. בתפילת הקדיש טמונים כוח ועוצמה, המסוגלים לנסוך נחמה, כביכול, בצערו של הקב"ה, ורצון להחיש את גאולתנו.

בגמרא (ברכות ג', א') מספר התנא רבי יוסי על פגישתו עם אליהו הנביא:

"פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב, ושמר לי על הפתח(המתין) עד שסיימתי תפילתי. לאחר שסיימתי תפילתי, אמר לי: 'שלום עליך רבי'."

"ואמרתי לו: 'שלום עליך רבי ומורי'."

"ואמר לי: 'בני, מפני מה נכנסת לחורבה זו?' "אמרתי לו: 'להתפלל'.

"... ואמר לי: 'בני, מה קול שמעת בחורבה זו?'

"ואמרתי לו: 'שמעתי בת-קול שמנהמת כיונה, ואומרת: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות'.

"ואמר לי: 'חייך וחיי ראשך. לא שעה זו בלבד אומרת-כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך. ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין "יהא שמיה הגדול מבורך", הקב"ה מנענע ראשו ואומר: "אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם".

אמן יהא שמיה רבא

יעקב אבינו היה הראשון שאמר "אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא". חז"ל אמרו (פסחים נז.) שכאשר יעקב חש כי ימיו ספורים, אסף את בניו ורצה לגלות להם את קץ הימים.

"היאספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (בראשית מט, א). כיוון שלא רצה הקדוש-ברוך-הוא שיגלה זאת, נסתלקה ממנו רוח הקודש.

נחרד יעקב אבינו ואמר: "שמא חס ושלום יש במיטתי פסול כאברהם, שיצא ממנו ישמעאל, וכאבי יצחק שיצא ממנו עשיו?"

השיבו בניו השבטים הקדושים: "שמע ישראל, ה' אלוקינו, ה' אחד.

כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד".

באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

דברים אלה מופיעים גם בתרגום ירושלמי, בשינוי קל: לאחר דברי השבטים, אמר יעקב אבינו: "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא".

אם כן, מה אמר יעקב אבינו - "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" או "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא"?

מבט מעמיק יותר בשני הפסוקים מעלה כי לשניהם משמעות אחת:

"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" פירושו בארמית "יהא שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי עלמיה". מדוע אפוא איננו אומרים בקדיש את הפסוק בלשון הקודש, אלא דווקא את הפסוק בארמית?

במדרש (דברים רבה ב, לה) מובא שכאשר עלה משה רבינו למרום לקבל את התורה, שמע את המלאכים אומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". נטל משה רבינו מילות שבח נפלאות אלה, והעניקן לישראל. אך כדי שלא לעורר את קנאת המלאכים, הן נאמרות בארמית, וכאשר אנו אומרים אותן בלשון הקודש לאחר קריאת שמע, הן נאמרות בלחש.

רבי אסי המשיל זאת לאדם שנטל בגניבה יהלומים מארמון המלך. כאשר העניקם לאשתו, הזהיר אותה שלא תתקשט בהם בפרהסייה, אלא תענדם בבית בלבד. פעם אחת ויחידה בשנה, ביום הקדוש ביותר, יום הכיפורים, כשעם ישראל דומים למלאכים, אנו אומרים את הפסוק בקול רם. (מילה אחת)

שכרו של האומר "ברוך הוא וברוך שמו" עצום ורב. בשכלנו הארצי והמוגבל, איננו יכולים להשיג את הגמול האינסופי, המזומן ליהודי המבטא בשפתותיו את המילים המגדלות את שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם.

המשנה אומרת (אבות ד', כב'): "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". מהי המצוה ששכרה הוא "קורת רוח" - השכר המזערי - בעולם הבא?

הסבא מקלם לימדנו, כי פעם אחת ויחידה שבה נאמרות המילים "ברוך הוא וברוך שמו" מזכה אותנו בקורת רוח בעולם הבא, שכר העולה על כל הנאות העולם הזה, הצפויות לנו עד סוף ימינו.

הוסיף ה"סבא מקלם" ואמר: השכר על עניית "אמן" אחת גדול אלף מונים מהשכר המובטח למי שעונה ואומר "ברוך הוא וברוך שמו", ואילו שכרו של העונה "אמן יהא שמיה רבא" גדול אלף מונים מזה השמור למי שעונה, "אמן" אחת.

נמצאנו למדים, ביאר הסבא מקלם, כי ערכה של אמירת "אמן יהא שמיה רבא" גדול פי מיליון מעניית "ברוך הוא וברוך שמו", ששכרה עולה על כל הנאות העולם הזה. (ר' גבריאל ריקליס מפי המשגיח רבי ירוחם ליבוביץ)

פרוש הקדיש

יש לכרוע במילים המסומנות (עפ"י שו"ע הרב נ"ה).

שיתגדל ויתקדש שמו הגדול של ה'.
יִתְגַּדַּל [22] וִיתְקַדַּשׁ שְׁמִיהַ רַבָּא. (אמן) [23]

בעולם שברא, כרצונו.
בְּעֵלְמָא דִּי [24] **בְּרָא, כְּרַעוּתִיהַ.**

שיגלה מלכותו עלינו יצמיח ישועתו יחיש ביאת המשיח.
וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתִיהַ, וַיַּצְמַח פְּרֻקְנִיהַ, וַיִּקְרַב מְשִׁיחָה.
(אמן)

בחייכם וביומכם ובחיי כל בית ישראל,
בְּחַיֵּיכוֹן [25] **וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי** [26] **דְּכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל,**

במהרה ובזמן קרוב ואמרו אמן.
בְּעֵגְלָא וּבְזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. (אמן) [27]

יהיה שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים יתברך,
יְהִיָּה שְׁמִיהַ רַבָּא מְבֻרָךְ, לְעַלְמֵי עֵלְמֵיָּא
יִתְבָּרַךְ,

וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר
וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר

ויתעלה ויתהלל, שמו הגדול של הקדוש ברוך הוא.
וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלַּל [29], **שְׁמִיהַ דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא.**
(אמן)

מעל כל הברכות, השירות, התשבחות והנחמות
לְעֵלָא מִן-כָּל-בְּרַכְתָּא, שִׁירְתָּא, תְּשֻׁבָּחְתָּא
וְנַחֲמָתָא [30]

שנאמרות בעולם, ואמרו, אמן.

דְּאִמְרוּ בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אֱמֵן. (אמן)

על ישראל ועל רבותינו ועל תלמידיהם ועל כל תלמידי
עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל-כָּל-
תַּלְמִידֵי

תלמידיהם (שיושבים ו) שעוסקים בתורה הקדושה,
תַּלְמִידֵיהוֹן, דְּעֵסְקִין בְּאוֹרֵיתָא קְדִישָׁתָא,

אשר במקום הזה ואשר בכל מקום ומקום,
דִּי בְּאַתְרָא הָדִין וְדִי בְּכָל-אַתְר וְאַתְר,

יהיה לנו ולכם ולהם שלום חן וחסד ורחמים,
יְהִיא לְנָא וּלְכוּן וּלְהוֹן, שְׁלָמָא חֲנָא וְחֶסֶדָא וְרַחֲמֵי,

(וחיים ארוכים ומזון (פרנסה) ברווח) מלפני (אלוקי)
(וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוּנֵי וְיַחֲסִי), מִן קֳדָם (אֱלֹהָא)

אדון השמים והארץ ואמרו אמן.
מְאֲרֵי שְׁמֵיָא וְאַרְעָא, וְאִמְרוּ אֱמֵן. (אמן)

יהיה שלום רב מן השמים ושובע וישועה
יְהִיא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמֵיָא, חַיִּים וְשָׂבַע וְיִשׁוּעָה

ונחמה והצלה ורפואה וגאולה וסליחה וכפרה
וְנַחֲמָה וְהַצְלָה וְרַפּוּאָה וְגֵאּוּלָה וְסְלִיחָה וְכַפָּרָה

ורוח והצלה לנו ולכל עמו ישראל ואמרו אמן.
וְרוּח וְהַצְלָה, לְנוּ וּלְכָל-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אֱמֵן.
(אמן)

עושה שלום במרומיו, הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ואמרו אמן.
עוֹשֶׂה [32] שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו [33], הוּא [34] בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה
שְׁלוֹם עָלֵינוּ, וְעַל [35] כָּל-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אֱמֵן.
(אמן)

הערות לקדיש :

- 22 - מיוסד עפ"י המקרא : "והתגדלתי והתקדשתי" האמור במלחמת גוג ומגוג, שאחרי זה יתגדל שמו של הקב"ה, שנאמר : "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". יאמר ברור : "יתגדל" ולא כאותם האומרים :
- 23 - פירוש האמנים שבקדיש - כן יהי רצון.
24 - שתי תיבות, שלא יאמר : "דברא".
25 - בחיכם העתידיים לעולם הבא, וביומיכם העכשויים.
26 - החיים כיום, ושיחיו בתחיית המתים. וכן יש בזה גם בקשה שנוכה להיות מהנשארים בחיים בתקופת הגאולה.
27 - יש להפסיק מעט בין אמירת מילת "אמן", לבין "יהי שם וכו'".
28 - אמרו חז"ל (שבת קי"ט) : "כל האומר אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כוחו, קורעים לו גזר דינו". ופירוש בכל כוחו- בכל הכוונה ובקול רם. ויכוון שיומשך וירד שפע לעולם ויתבטלו מישראל גזירות קשות.
29 - יש כאן שמונה לשונות של שבח כנגד שבעה רקיעים וכנגד הרקיע שמעל המלאכים, ועוד שתי לשונות של שבח בהתחלה (יתגדל ויתקדש), סה"כ עשר לשונות של שבח שהם כנגד עשרת הדברות, עשרה הילולים שאמר דוד המלך בספר תהילים וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.
30 - צריך לומר בשתי תיבות ולא "מכל".
31 - קטע זה מןסיפים בקדיש דרבנן הנאמר אחרי דברי תורה, וכן לאחר קטעים מסויימים בתפילה שהם תורה או אגדה.
32 - לפני אמירת "עושה שלום" יפסע שלוש פסיעות לאחוריו, יאמר : "עושה שלום במרומין" כאשר הוא כורע לצד ימין.
33 - במרומיו- למרות שיש מלאכי אש ומלאכי קרח, מלאכי דין ומלאכי רחמים, אעפ"כ יש שלום ביניהם, מפני שמטרת כולם לעשות רצון ה'. כך מבקשים אנו שישכין ה' שלום עלינו, שכל אחד ימלא תפקידו לפי הכוחות והכלים שניתנו לו ומטרת כולם תהיה קיום רצון הבורא.
34 - יכרע לצד שמאל.
35 - יכרע לפנים.

הלכות קדיש

מלוקט מהספרים : ילקוט יוסף (ילקו"י), יקרא דחיי (יקד"ח), בן איש חי (בא"ח), שולחן ערוך (שו"ע), קיצור שולחן ערוך (קצושו"ע)

א. הקדיש שאומרים לעילוי נשמת הנפטר יש לו מעלה גדולה מאוד. וכתב רבינו הארי"י ז"ל שאין טעם אמירת הקדיש להציל המת מדין גיהנם לבדו, כמו שחושבים המון העם, אלא יש בו תועלת גדולה להכניסו לגן עדן ולהעלותו מדרגה לדרגה, ולכן יש לאומרו גם בשבת ויום טוב. (יקד"ח)

ב. נאמר בתורה : ונקדשתי בתוך בני ישראל. ודרשו חז"ל, מכאן שכל דבר שבקדושה לא יהיה בפחות מעשרה. צריכים כל העשרה להיות גדולים, מבן י"ג שנה ומעלה. (ילקו"י)

ג. קטן פחות מייג שנים האומר קדיש, בקדישים שהם מחובת התפילה
יאמר החזן יחד עם הקטן, ובקדישים שהם רשות יכול הקטן לומר לבדו.
(ילקו"ח)

ד. בעת אמירת הקדיש נכון להחמיר להשוות הרגלים כמו בתפלה.
ואותם המתחילים לומר קדיש כשהם בישיבה או בהילוך, לא טוב הם
עושים. (ילקו"ח)

ה. השליח צבור עצמו אומר יהא שמיה רבא, אך אינו אומר "אמן".
(ילקו"ח)

ו. יש לומר בעלמא די ברא כרעותיה, הכיף של כרעותיה דגושה.
ובאמירת יהא שמיה רבא יש לומר מברך, קמ"ץ תחת הבי"ת ופת"ח
מתחת לרי"ש. ולא מבורך בחולם. ואומר תשבחתא התי"ו הראשונה
בחיריק ולא בשורוק. (ילקו"ח)

ז. יש לומר בקדיש "לעלם ולעלמי עלמיא" עם ו', וכן על הצבור לענות
ביהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, בתוספת ו'. ודלא כמו
שנדפס באיזה סידורים, לעלם לעלמי עלמיא, בלי ו', שזה אינו נכון.
(ילקו"ח)

ח. יש לומר ולכוין בקדיש תיבת שמה חסר י'. ויש שגורסים שמיה ביו"ד.
ויש גורסים ועלמי בלי למ"ד, כדי להשוות המנין לכ"ח אותיות. אבל
הגירסא הנכונה היא "שמה" בלא יו"ד, ולעלמי בלמ"ד. (ילקו"ח)

ט. יש לומר בקדיש "לעילא מן כל ברכתא", ולא מכל ברכתא. (ילקו"ח)

י. נכון לפסוע שלש פסיעות בכל קדיש שאומרים בו: "עושה שלום
במרומיו", הן בקדיש על ישראל, והן בקדיש יהא שלמא, ולא רק בקדיש
תתקבל. ואין חילוק בזה בין שליח צבור לשאר כל אדם שאומר קדיש
"יהא שלמא" או "על ישראל". וכן יש לפסוע בקדיש תתקבל של ערבית,
וכן בקדיש שלאחר ברכה מעין שבע בליל שבת. (ילקו"ח)

יא. המתפלל עם אשכנזים והוא בתוך י"ב חודש לאב או לאם, ואומר
קדיש לע"נ אביו או אמו, אין לו לשנות מהנוסח המקובל אצלינו, הן
באמירת ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה, וכן בחייכון וביומכון וכו', והן
באמירת יהא שלמא, ועל ישראל. אולם אם אומר קדיש יהא שלמא בבית
כנסת של אשכנזים עם אחרים, רשאי לקצר בנוסח יהא שלמא, כפי מנהג
נוסח האשכנזים, כדי שיסיים ואמרו אמן עם כולם. אך אין לו לשנות את
מבטאו ולומר כמבטא אשכנזי, אלא כל עדה צריכה להחזיק במנהגה,
ובמבטא המקובל אצל בני העדה מדורי דורות, מבטא שהחזיקו בו גדולי
תורה וענקי הרוח מדורי דורות. ואף במבטא שם ה' אין לו לשנות ולומר
הנו"ן כמו חול"ם, אלא יש לומר בקמ"ץ. (ילקו"ח)

יב. מנהגינו שכל המחוייבים לומר קדיש יתום, אומרים אותו כולם ביחד, הן בקדיש על ישראל שקודם הודו, והן בקדישים שאחר בית יעקב, וקודם עלינו לשבח. אך יש להקפיד שלא יהיה אחד אומר הקדיש במרוצה, וחבירו לאט מדאי, אלא ישתדלו שכולם יאמרו הקדיש מלה במלה ככל האפשר. וכשיש כמה שאומרים קדיש ביחד, ואחד מהם אומר הקדיש בלחש, לכתחלה אין לעשות כן, דצריך שכל אחד יאמר הקדיש בקול רם. אך אם הוא צרוד, והוא בתוך י"ב חודש, יכול לומר הקדיש בלחש עם אחרים שאומרים הקדיש בקול רם. (ילקו"י)

יג. אין לבת לומר קדיש על אביה או אמה, אפילו אם הוריה כתבו כן בצוואה, ואפילו אם עושים לימוד בבית עם עשרה אנשים מבני משפחתה. (ילקו"י)

(הרה"ג אברהם יוסף שליט"א כתב בתשובה: "כשיש מנין גברים והאישה נמצאת בעזרת נשים ומצטרפת לומר קדיש עם הגברים, כאשר חברותיה בלבד שומעות אותה מותר לה לומר את הקדיש, אולם המנהג הנכון והטוב ביותר, כאשר אדם נפטר בלא בנים שיאמרו קדיש, לשכור תלמיד חכם שיאמר את הקדיש במשך השנה, ותבוא עליהם ברכה").

יד. גר צדק רשאי לומר קדיש על אביו או אמו הגויים, לאחר פטירתם, וכן רשאי לומר השכבה בבית הכנסת. אך כדי שהדבר לא ייראה תמוה לרבים, יאמר את ההשכבה בדרך הבלעה ולא באופן מיוחד. (ילקו"י)

טו. מי שמת בלי בנים או שבניו קטנים ואינם יכולים לומר קדיש, יכולים לשכור אדם שיאמר בעבורו קדיש ויועיל לעילוי נשמתו. כן הוא הדין אם הניח רק בנות, אפילו גדולות, שאינן רשאיות לומר קדיש, שיש לשכור אדם שיאמר בעבורו קדיש. (יקד"ח)

טז. מי שאין לו בנים שיאמרו עליו קדיש, עדיף לשכור אדם בכסף שיאמר עליו קדיש, מאשר יאמרו עליו קדיש בחינם. (יקד"ח)

יז. אדם שהושכר על מנת שיאמר קדיש, מותר לו לומר קדיש עבור מספר נפטרים ומועיל לכולם. (יקד"ח)

יח. מי שציוה לבניו שלא יאמרו עליו קדיש לאחר מותו, אין להם לשמוע לצוואת אביהם, שאילו ידע מהתועלת שיש באמירת הקדיש לא היה מצוה כן. (יקד"ח)

יט. בעל שנפטרה אשתו, אינו מחויב לומר עליה קדיש בפרט אם יש לה בנים האומרים עליה קדיש. אך מכל מקום בודאי שלא גרע מאדם זר שאומר קדיש ומכוין שיהיה לעילוי נשמתה שמועיל לה, ולכן אם אין מי שיאמר עליה קדיש ראוי שבעלה יאמר עליה קדיש. ויאמר בפיו שכל הקדישים והמצוות שעושה במשך השנה יהיו לעילוי נשמתה. (יקד"ח)

כ. צריך לומר קדיש כל שנים עשר חודש לעילוי נשמתו, ופוסקים מלומר קדיש שבוע אחד בתחילת חודש שנים עשר, שלא יאמרו ההמון שאביו רשע ומשפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש. (יקד"ח)

כא. בשבוע הראשון בתחילת החודש השנים עשרה יפסיק מלומר קדיש יתום שבתפילות, אך קדיש שאומרים אחר הלימוד יכול להמשיך לומר כהרגלו. (יקד"ח)

כב. מי שאומר קדיש על אביו ומפסיק בשבוע הראשון של החודש השנים עשר, אולם אומר קדיש גם על נפטר אחר שאין מי שיאמר עליו קדיש, יכול להמשיך לומר את הקדיש כדרכו אף בתחילת החודש השנים עשר כיון שיש סיבה לאמירתו. (יקד"ח)

כג. אם לומד לימוד מיוחד לעילוי נשמת הנפטר בשבוע הראשון של החודש השנים עשר, יש להמנע מלומר קדיש אחר לימוד זה, ורק לאחר לימוד רגיל שאין לו שייכות לנפטר בדוקא, יכול לומר קדיש. (יקד"ח)

כד. לאחר שנים עשר חודש פטור מלומר קדיש, ואף על פי שהשנה מעוברת צריך לומר שנים עשר חודש ולא יותר. וטוב לומר קדיש גם לאחר שנים עשר חודש. (יקד"ח)

כה. אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק שנפטר משעברו עליו שלושים יום. וכן יש לערוך השכבה ואזכרה גם לקטנים שנפטרו קודם שהגיעו לגיל שלש עשרה. (יקד"ח)

כו. מי שיש לו אב ואם מותר לו לומר קדיש יתום אם אין אביו ואמו מקפידים. ואם אביו ואמו מקפידים צריך לשמוע להם. (יקד"ח)

כז. אם התחיל לומר קדיש בעשרה ויצאו מקצתם, גומרים את הקדיש, והוא שנשתיירו רובם, אבל אם לא נשתיירו רובם לא, ועל אותם שיצאו נאמר: "ועוזבי ה' יכלו", ואם היו עשרה בזמירות ושירת הים ויצאו מהם קודם שיתחיל הקדיש לא יאמר קדיש בפחות מעשרה, וכן בשאר הקדישים, אע"פ שהם חובה. (בא"ח)

כח. אם הם עשרה בצמצום ואחד מהם מתפלל תפלת עמידה, שאינו יכול לענות עמהם קדיש, אעפ"כ מצטרף עמהם, והוא הדין אפילו אם היו ב' או ג' או ד' מתפללין כל שנשאר רוב שעונין קדיש ואמנים מותר לומר קדיש, דכל שיש שם עשרה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר שבקדושה, אבל אם היה אחד מהעשרה ישן אין לצרף ולא יאמרו קדיש עד שיקיצו אותו, ואם אי אפשר להקיצו לא יאמרו. (בא"ח)

כט. צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד, אבל מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר זה אינם מצטרפים אע"פ שפתח פתוח ביניהם, ותיבה או בימה שבבית הכנסת שעומד עליה הש"ץ אע"פ שהיא גבוהה עשרה

טפחים ורחבה הרבה ויש לה מחיצות גבוהים עשרה הש"ץ מצטרף, ומה שצריך שיהיו כל העשרה במקום אחד כל זה לענין צירוף, אבל אם יש עשרה במקום אחד שאומרים קדיש או קדושה כל השומע קולם אפילו עומד בבית אחר ואפילו יש בינו לבינם כמה בתים הרי זה עונה עמהם קדיש. (בא"ח)

ל. כשאומרים שנים או שלשה יחד קדיש, והאחד מקדים את חברו, אם כל אחד בא בתוך כדי דיבור של חברו, יש אומרים שימתין לאחרון ויענה אמן אחד ויעלה לכולם. וכן יכול להקדים ולענות אמן אחר הראשון ויעלה לו גם לשני. ויש שנוהגים לענות "אמן ואמן" על שניהם. ואם יש הפסק ביניהם אחר תוך כדי דיבור, יענה אמן אחר כל אחד ואחד. (ילקו"י)

לא. יש לכוין בעניית הקדיש ולענות אמן בקול, ולהשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש. שכל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו, קורעים לו גזר דינו של שבעים שנה. ומה שעונים יהא שמיה רבא בקול רם הוא כדי לעורר הכוונה. אך אין צריך לתת בעוז קולו יותר מדאי, עד שיהיה ללעג בעיני הבריות, אלא יענה בקול רם ובכל כוונתו. ועל כל פנים לא יגביה קולו יותר מהמברך. ופירוש יהא שמיה רבא היינו שיהיה שמו של הקדוש ברוך הוא שלם, שנשבע הקדוש ברוך הוא שלא יהיו שמו וכסאו שלמים עד שימחה שמו של עמלק. (ילקו"י)

לב. כשאומר השליח צבור קדיש, אין הקהל חייבים לעמוד, כדי לענות אמן יהא שמיה רבא מעומד, אלא רשאים לענות אמן יהא שמיה רבא כשהם יושבים. וכן המנהג פשוט אצל הספרדים ועדות המזרח. ורק מי שהיה עומד והתחילו לומר קדיש כשהוא עומד, לא ישב עד שיענה אמן יהא שמיה רבא עד דאמירן בעלמא, ואחר כך ישב. וכן אם עמד בקדיש מלא קומתו לכבוד תלמיד חכם או זקן, ישאר עומד עד שיסיים לענות אמן יהא שמיה רבא, ואחר כך ישב. וכל זה כשקם מלא קומתו, (כגון שקם מפני שיבה), אבל אם קם בהידור בעלמא, אין צריך לעמוד כדי לענות. והרואה את חברו שבא לישוב באמצע הקדיש, נכון שיזכירנו שצריך לעמוד עד שיסיים עניית יהא שמיה רבא. וכן נוהגים על פי הקבלה לעמוד בשעת אמירת קדיש וברכו שלפני תפלת ערבית של ליל שבת, כדי לקבל שבת בתוספת הרוח. ומנהג האשכנזים כדעת הרמ"א, לעמוד בשעה שעונים קדיש וברכו, וספרדי שמתפלל עם אשכנזים, נכון שיעמוד גם הוא עמהם בעת אמירת קדיש וברכו, כדי שלא יהיה בכלל יושב בין העומדים. (ילקו"י)

לג. לא יענה אמן חטופה, דהיינו כאילו האל"ף נקודה בחטף, ונשמע כאומר "מן". וכן שלא יחטוף וימהר לענות אמן בטרם סיים השליח צבור את הברכה, או אמירת הקדיש. וכן לא יענה אמן קטופה, דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן ואינו מוציאה בפה שתהא ניכרת. (שו"ע)

לד. וכן לא יענה אמן קצרה, ולא ארוכה מדאי, אלא יאריך קצת עד כדי אמירת אל מלך נאמן. (ילקו"י)

לה. יש להפסיק מעט בין אמן ליהא שמיה רבא, היות והאמן שעונה היא ענייה על מה שאמר השליח צבור, ויהא שמיה רבא הוא התחלת שבח בפני עצמו. ועל השליח צבור (וכן על כל אומר קדיש) להמתין מעט קודם שימשיך לומר יהא שמיה רבא וכו', ויאמר יהא שמיה רבא בנחת, לאט לאט, ולא במרוצה, כדי שהקהל יספיקו לענות עד דאמירן בעלמא (לפי מנהגינו), ואחר כך יענו גם כן אמן אחר שמיה דקודשא בריך הוא. והאומר הקדיש במרוצה עליו נאמר חוטא אחד יאבד טובה הרבה. (ילקו"י)

לו. מה שיש נוהגים שהצבור או חלק ממנו אומרים הקדיש בניגון יחד עם השליח צבור כשהם יושבים במקומם, ראוי לבטל מנהגם, שאין לומר קדיש עם החזן, אלא צריך להקשיב לו ולענות אחריו אמן, ויהא שמיה רבא. (ילקו"י)

עניני יארצייט (יום הזיכרון):

לז. מי שהיה לו יארצייט, ולא יכול לומר קדיש, כגון שהיה בדרך, או שלא הגיע לו קדיש, יכול לומר קדיש בתפלת ערבית שלאחר היהרצייט. (קצשו"ע)

לח. מי ששכח לומר קדיש ביום פטירת אביו יאמר קדיש ביום אחר, שקדיש ולימוד תורה ומצוות שמקיימים הבנים בכל זמן עושה נחת רוח לאביו ואמו. (יקד"ח)

לט. אם חל היארצייט באמצע השבוע מתחילין לומר קדיש מליל שבת הקודם, דהיינו מתפילת ערבית של ליל שבת, עד סוף תפילת מנחה של יום היארצייט. ואם חל יום היארצייט ביום שבת מתחילין מערבית של ליל שבת הקודם, ואומרים כל השבוע עד סוף שבת השניה שהוא יום היארצייט. (יקד"ח)

מ. יש מקומות שנהגו שהאבלים על אב ואם אינם אומרים קדיש בחנוכה ופורים, והוא מנהג גרוע, ואם אפשר יש לבטלו בהסברה ובאמירה נעימה הנה מה טוב, ואם לאו לא יבטלוהו ביד חזקה מפני המחלוקת. (יקד"ח)

מא. אומרים קדיש על הנפטר בחול המועד, והוא הדין אם נפטר ביום טוב שיש לומר עליו קדיש אף על פי שעדיין לא נקבר. (יקד"ח)

מב. אבל העומד באמצע פסוקי דזמרה והציבור הגיעו לקדיש שאומרים קודם עלינו לשבת, רשאי להפסיק שם על מנת לומר קדיש על אביו ואמו, וישתדל על כל פנים שההפסקה תהיה בין מזמור למזמור. (יקד"ח)

מג. אם הבן יודע להתפלל לפני התיבה יתפלל, ויותר מועיל מאמירת הקדיש, שלא נתקן הקדיש אלא לקטנים. (יקד"ח)

מד. גם בתוך שבעת ימי האבל על אביו ואמו ראוי שהבן היודע להתפלל כשליח ציבור יעבור לפני התיבה, אך על שאר קרובים שנפטרו לא יעבור לפני התיבה בתוך השבעה, אלא באופן שאין מי שיודע להתפלל כמותו. (יקד"ח)

מה. אף כי ענין הקדיש בכלל וענין התפילה שעובר כשליח ציבור לפני התפילה בפרט מועיל לנשמת הנפטר, מכל מקום יזהר שלא יבוא על ידי זה לידי קטטה ומריבה, ויוסיף להרבות בלימוד, כי לימוד התורה מועיל שבעתיים מכל התפילה, ועל ידי כן מכניסין המת לגן עדן. ואם הבן מחדש חידושי תורה אין ערך לכבוד שזוכה אביו על ידי זה בישיבה של מעלה. (יקד"ח)

מו. נוהגים הספרדים שאבל תוך שנים עשר חודש על אב ואם או תוך שלושים על שאר קרובים מתפלל כשליח ציבור גם בשבתות וימים טובים. ומנהגנו להקל שאבל יתפלל כשליח ציבור גם בראש השנה ויום הכפורים ובתפילת מוסף. וגם למחמירים שלא יתפלל האבל כשליח ציבור בימים נוראים ובתפילת מוסף, מכל מקום אם הוא חזן קבוע ומרוצה לקהל אין לבטלו משום זה, אף אם יש עדיף ממנו. (יקד"ח)

מז. יש נוהגים שכאשר נפטר אחד מן הקרובים, מעמידים קערה מלאה מים על הקרקע עד תום שבעת ימי האבלות ולצידה נר דולק, ואין למחות ביד הנוהגים כן, והבא להישאל מורים לו דשב ואל תעשה עדיף. (יקד"ח)

מח. אדם שנפטרו אביו ואמו בתאריכים הסמוכים זה לזה, טוב שיאמר קדיש בשביל שניהם, ולא ישכור אדם שיאמר קדיש בעבור אחד מהם, דקדיש אחד עולה לשניהם. אך נר נשמה יש אומרים שצריך להדליק עבור כל אחד בנפרד. ויש אומרים שגם בנר מספיק אחד עבור שניהם וכן הלכה. (יקד"ח)

מט. נוהגים שהבן עולה לעליית המפטיר לעילוי נשמת אביו ואמו כל שנים עשר חודש, ובפרט בשבת השלושים ובשבת השנה. ועדיף שיעלה הבן לעליית מפטיר משאר עליות. וכן המנהג. (יקד"ח)

נ. כשרוצים שני אחים לעלות לתורה אחד לעליית משלים והשני לעליית מפטיר, אין להקל בזה לכתחילה, ומ"מ העושים כן יש להם על מה שיסמוכו. (יקד"ח)

נא. אם יש שני אנשים הרוצים לעלות לעליית מפטיר לעילוי נשמת קרוביהם, כל הקודם זוכה. כלומר, מי שיום היארצייט קודם בימי השבוע, כגון שאחד ביום ראשון והשני ביום שלישי, אותו שיום היארצייט ביום ראשון זכה בעליית המפטיר. ואם שניהם ביום ראשון, אב קודם לאם. ואם לשניהם אב או אם, תלמיד חכם קודם. ואם שניהם תלמידי חכמים, המופלג בחכמה קודם. ואם שניהם שווים יעשו פשרה, אבל לא יתקוטטו חס ושלוש בעבור זה, כי מילה בסלע ושתיקה בתרי, ועל ידי ששותק ומוותר לחבירו יהיה יותר נחת רוח לאביו מאשר ידבר ויעלה למפטיר. (יקד"ח)

נב. אף על פי שאמירת הקדיש והתפללות מועילות לאבות, מכל מקום אין אלו העיקר, אלא העיקר הוא שהבנים ילכו באורח מישור, כי בזה הם מזכים האבות, וכן הוא בזוהר הקדוש (ויקרא קטו:), ויש לו לאדם לצוות את בניו להחזיק באיזה מצוה, ואם מקיימין נחשב יותר מן הקדיש, והוא תקנה טובה גם למי שאין לו בנים אלא בנות. (קצשו"ט)

סיפורים בנושא הקדיש

מעשה מדהים

הסיפור שלהלן מועתק מילה במילה מתוך הספר "האיש על החומה"- תולדות הרב זוננפלד:

הגאון זקן המקובלים ר' אהרון סלוסקי שליט"א, שמע סיפור מופלא מפי מורנו על ענין אמירת הקדיש שקרה בפרשבורג, בעת שלמד בישיבת הכתב סופר, ומעשה שהיה כך היה:

אשה מכובדת ובעלת עסק מבוסס, היתה נוהגת במשך שנים רבות להביא מדי פעם בפעם תרומה הגונה לישיבה, בתנאי שיגידו בישיבה קדיש תמידי לעילוי אותן נשמות גלמודות שאין מי שיגיד קדיש אחריהן, והישיבה העמידה בחור מיוחד שאמר קדיש לטובת נשמות אלו.

לימים הסתלק לעולמו בעלה של אותה אשה, ומכיון שהוא ניהל את העסק ביחד איתה, פגעה פטירתו בעסק, שנצטמק והלך עד שנסגר כליל. מצבה הכלכלי של האשה הלך והחמיר, וברבות הימים נפל עליה עול

נוסף, כאשר הגיעו שתי בנותיה לפרקן, וכסף מנלן? נשאה האשה את סבלה בדומיה, קיבלה עליה את הדין באומץ והשלימה עם גורלה. אולם, על דבר אחד לא יכלה לוותר ולבה היה מר עליה ביותר והכאיב אותה מאוד, וזהו, ענין שמירת הקדיש שעלול להתבטל, אחר שהפסיקה את ההקצבה למטרה זו.

במר נפשה עלתה להנהלת הישיבה ושטחה את בקשתה שהישיבה תאות להמשיך גם הלאה את שמירת הקדיש לעילוי נשמות גלמודות, עד שירחיב ה' את גבולה ותחזור לתמוך בישיבה כמקודם. נתרגשו מאוד ראשי הישיבה מתום לבה וצדקת נפשה של אלמנה זו, והבטיחה למלאה את מבוקשה לשמור את אמירת הקדיש כמו עד כה. הבטחה זו מלאה את נפשה אושר אין קץ, וכשברק של אושר מנצנץ מעיניה הנוגות, נפרדה מראשי הישיבה ופנתה ללכת לדרכה. מעתה שוב לא העיק עליה כל כך מצבה היא, ואפילו מצב שתי בנותיה שהגיעו כבר מזמן לפרקן. כי מרגע שענין הקדיש לנשמות גלמודות הובטח לה, כמעט שלא חסר לה כלום בעולמו של הקב"ה. ובענין שתי בנותיה, שמה מבטחה בה', אבי יתומים ודיין אלמנות. והוא הרחום וחנן יראה בודאי בעונין של בנותיה, ויזמין להן את זווגן וכל צרכיהן.

בצאתה לרחוב בא למולה יהודי ישיש בעל הדרת פנים נדירה, כשזקן צח כשלג יורד לו על פי מדותיו, וברכה לשלום. הופתעה האשה מהסברת הפנים הלבבית של הזקן הבלתי מוכר לה. הפתעה גדלה שבעתיים, בעת שהזקן התקרב אליה ונכנס אתה בשיחה לבבית תוך התעניינות במצבה ובמצב בנותיה.

נאנחה האשה קשות ושטחה לפניו את מר גורלה ואת נפילתה מאיגרא רמה לשפל המדרגה, עד שאין לה האמצעים ההכרחיים להשיא את בנותיה הבוגרות.

"מהו הסכום המשוער הדרוש לך להוצאות נישואיהן של בנותיך"? , שאל הזקן.

"לשם מה חשוב לכבודו לדעת, למאי נפקא מינה"? השיבה האשה בתמהון ונקבה בסכום המשוער.

שלף הזקן גיליון נייר ורשם הוראה לבנק המקומי לשלם לאשה את הסכום שנקבה. אולם בטרם שם את חתימתו, הביע את משאלתו שהיות ומדובר בסכום רציני מאוד, רצוי שתהא חתימתו בנוכחות עדים שיראו במו עיניהם כשהוא חותם אישית על ההמחאה, ויאשרו זאת בחתימת ידם.

נרגשת ומופתעת ממה שהתרחש, עלתה לאולם הישיבה ובקשה משני בחורים להילוות אליה. משראה אותם הזקן, הציע להם שיתבוננו איך

שהוא שם את חתימתו על הוראת התשלום, וליתר בטחון ביקש מהם פיסת נייר ורשם עליה את חתימתו למזכרת ולדוגמא. במסרו את ההמחאה על הסכום הנכבד לידי האשה, הורה לה שתלך לפדות את ההמחאה למחרת בבוקר.

כל העניין נראה לאשה ההמומה תמוה ומוזר. מה ראה הזקן הזר הבלתי מוכר להסביר לה כל כך פנים, ולהראות רוחב לב כזה, עד כדי כיסוי הוצאות השאת שתי בנותיה. אעפ"כ הזדרזה למחרת לסור אל הבנק ולנסות בלב דופק את מזלה.

כשבחן פקיד הבנק את ההמחאה, תקע בה מבט תוהה, מסתכל פעם ופעמיים וכולו נבוך ומשתאה. תוך הבעת סימני המבוכה ביקש מהאשה להמתין, והוא נכנס עם ההמחאה למנהל הבנק שהיה גם בעליו. וכאן התרחש משהו דרמתי ביותר.

כשראה מנהל הבנק את ההמחאה, צנח מכסאו והתעלף...

בבנק קמה מהומה, הפקידים ששמעו על המתרחש, הכניסו מיד את האשה לחדר צדדי והפקידו עליה שומר לבל תתחמק, תוך חשד שיש כאן ענין עם מעשה מרמה. אחרי ששבה רוחו של מנהל הבנק, ביקש לראות את האשה שהגישה את ההמחאה לפרעון. בהכנסה בבהילות שאלה, אימתי וכיצד קיבלה את ההמחאה.

"רק אתמול קבלתיו מיהודי מכובד בעל הדרת פנים, וישנם אפילו שני בחורי ישיבה היכולים לשמש כעדים, שראו איך שכותב ההוראה חתם על ההמחאה", ענתה האשה כמתנצלת.

"האם תוכלי לזהות את האיש אם אראה לך אותו בתמונה?", שאל המנהל.

"בודאי אזהה אותו, ואין לי כל ספק שגם שני הבחורים יוכלו לזהות אותו", ענתה.

הורה המנהל להביא לפניו את תמונת דיוקנו של אביו המנוח, וכשהוצגה התמונה בפני האשה, הצביעה בלא היסוס עליו כעל האיש שנתן לה את ההמחאה. ציוה המנהל לפרוע את ההמחאה ושחרר את האשה.

אחרי שהאשה עזבה, סיפר המנהל לנוכחים את פשר הפרשה המוזרה שהתחוללה לנגד עיניהם. האיש שמסר את ההמחאה לאשה, אינו אלא אביו שהלך לעולמו לפני עשר שנים. בלילה שלפני זה הופיע אביו בחלום ואמר לו בזו הלשון: "דע לך שמאז שסרת מן הדרך הישרה והתחתנת עם נכרית והפסקת לשמור את הקדיש, לא מצאה נשמותי מנוחה, עד שבאה אשה אלמונית וצוותה להגיד קדיש לנשמות שאין אומרים קדיש אחריהם, וזכותי עמדה לי שהקדיש הזה שאמרו בישיבה לפי פקודת

האשה גרם עילוי ונחת רוח לנשמת. אשה זו תופיע מחר בבוקר בבנק שלך עם המחאה שמסרתי לה לכיסוי הוצאות נישואי שתי בנותיה". כשקמתי בבוקר נפעם מהחלום, ספרתי לאשתי שלעגה לכל הענין. אולם משהופיעה האשה עם המחאה נתאמת לי שאכן החלום אמת היה.

וסיים מורנו (הרב זוננפלד): "מי היו שני הבחורים? - אני הקטן וחברי ר' יהודה גרינוואלד..."

האיש נהיה לבעל תשובה, אשתו נתגיירה כדן, וזכו להקים בית נאמן בישראל.

הנפטר 'ארגן' מניין לקדיש

סיפר הרה"ג מרדכי גיפטר שליט"א: הוזמנתי על ידי אחד מתלמידי להשתתף בשמחת כלולותיו. מאחר והחתונה נערכה במקום מרוחק ממקום מגורי, שיגר התלמיד כרטיסי טיסה עבורי ועבור עוד שמונה מחבריו שהוזמנו גם כן לחתונה. ביום המיועד יצאנו לדרך בהקדם כדי להגיע בזמן לחופה. אך משהתקרבונו למקום הנחיתה התברר כי המטוס לא יוכל לנחות שם מפאת הערפל הכבד ששרר במקום. על כורחנו המשכנו לטוס עד שהגענו לשדה תעופה במקום רחוק מהמקום שבו נערכה החתונה.

משנוכחנו לדעת כי לא נספיק להגיע לחופה בשעה המיועדת, ואף לתפילת מנחה בציבור לא נזכה, נערכנו לתפילת מנחה ביחידות בנמל התעופה. ביקשנו מאחד הסבלים שנקרה בדרכנו להפנות אותנו למקום שבו נוכל להתפלל באין מפריע.

הסבל האלמוני נעתר לבקשתנו והביא אותנו לחדר צדדי בנמל התעופה. עמדנו להתפלל והסבל נשאר בפתח החדר והשקיף על תשעת המתפללים. משסיימנו את התפילה שאל הסבל להפתעתנו: "מדוע לא אמרתם קדיש?"

משהשבנו לו כי חסר לנו העשירי למניין, חזר והקשה באידיש: "אונד איך בין ניסט קיין איד?" (וכי אני אינני יהודי?), ומיד עמד ואמר קדיש.

אחר כך סיפר להם האיש בהתרגשות: "היום הוא יום השנה לפטירת אבי ז"ל. זה זמן רב פרקתי מעלי עול תורה ומצוות, ומובן שגם אינני מתפלל. בלילה שעבר נגלה אלי אבי ז"ל בחלום ואמר לי: 'היום הוא יום היארצייט, וגוזרני עליך לומר עלי קדיש'. אמרתי לו: 'אינני מתפלל, ואפילו הייתי רוצה לומר קדיש אינני יכול. הואיל ובמקום שאני נמצא

אין מניין יהודים'. אך אבא חזר ואמר: 'אני אדאג לכך שיהיה לך מנין, ואתה תאמר קדיש!'

כשקמתי בבוקר אמרתי לעצמי: 'אני לא אומר קדיש! אבל עכשיו משראיתי כיצד מתגשמים דברי אבי. ובסייעתא דשמיא הובאו לכאן תשעה יהודים כשרים ממרחק רב, לא יכולתי להימנע מלומר: יתגדל ויתקדש שמיא רבא...'

השופט הגוי שיבח את הקדיש

מעשה שהיה ביהודי עשיר שנפטר בארה"ב והוריש הון רב לבנו שהיה כופר גדול, ובצוואתו התנה את מסירת הרכוש רק אם הבן יאמר עליו קדיש.

התנאי לא מצא חן בעיני הבן, שראה בענין התפילה לעילוי נשמת האב "כפייה דתית", ופנה לבית המשפט. השופט שלא היה יהודי, ביקש לדעת מה כלול בטקסט של הקדיש, הוא קיבל לידיו סידור תפילה מתורגם לאנגלית, וכאשר ראה את פירוש הקדיש התפלא מאוד ואמר:

"כיצד מעז אתה לטעון שיש באמונה של השארות הנפש משום כפייה דתית?! הרי אין כאן מילה אחת הקשורה לנפטר, והקדיש אינו מדבר על עילוי נשמת המת, אלא רק על התפשטות מוסר ה' בעולם, על החוקים היפים שיש בתורה שיתגדלו בעולם, ועל השלום - "יהא שלמא רבא מן שמיא", ועל כך שהעיקרים הכתובים בתנ"ך (שמקובל על כל גויי הארצות) יתפשטו בכל רחבי תבל, ותורת ה' ומעשיו הטובים עם הבריות יתפרסמו בעולם".

השופט לא הסכים לתביעתו של הבן, וציווה עליו לומר קדיש, ואם יסרב תופקע זכותו לירש את אביו.

הכל בגלל קדיש אחד

ספרי המוסר משתדלים להמחיש את מציאות החיים בעולם הזה כמקום בו אפשר לעשות מצוות ללא סוף ולזכות באמצעותם לחיי העולם הבא, וגם בכוחו של מעשה קטן אחד להעניק לאדם אושר נצחי בעולם האמת, מה שלא יוכל האדם לעשות רגע אחד לאחר צאת נשמתו.

בספר "טובך יביעו" הובא מעשה במשגיח כשרות בבית ההארחה של המושב שורש שבהרי ירושלים, שנהג לארגן מדי יום ביומו מניין לתפילת מנחה בבית המרגוע. והנה אירע יום אחד שהיה חסר העשירי למניין. המשגיח יצא החוצה, ופגש חקלאי שהיה לבוש במכנסיים קצרים ומראהו כשל יהודי פשוט לכל דבר.

כשהציע לו להצטרף למניין, לא ידע האיש מה הוא שח ומה פירושו של המושג מניין. לאחר שהסביר לו את גודל חשיבות המצוה, ניאות להיכנס לבית הכנסת. לאחר הקדיש, לפני שהקהל התחיל להתפלל, נכנס בחור דתי לבית הכנסת, והנה היו כבר עשרה מתפללים גם בלי החקלאי, שאכן יצא את בית הכנסת והלך לביתו.

עברו כמעט עשר שנים מאז המקרה. המשגיח עזב מזמן את בית ההארחה ועבר לבני ברק. בלילה אחד הוא רואה בחלומו את החקלאי שהצטרף למניין, ופניו קורנות. האיש מספר לו שעזב את העולם לפני כחודש, "ואין לך מושג איזה שכר קיבלתי בשמים על שהסכמתי להשלים לכם את המניין".

הנפטר הוסיף ואמר שבזכות המצוה ההיא שקיים, נתנו לו הזדמנות להתגלות אליו בחלום ולבקש ממנו שילך אל בנו יחידו המתגורר בירושלים, חילוני גמור, וישכנעו לומר עליו קדיש. הוא מסר את כתובתו המדויקת של הבן, והמשגיח הנפעם אכן קיים את בקשתו והצליח לשכנע את הבן לומר קדיש על אביו.

שוו בנפשכם: מה עשה אותו חקלאי ממושב שורש? בסך הכל הביע נכונות להצטרף למניין. זה הכל. לא יותר מזה. ואיזה שכר קיבל על כך עד כדי כך שנתנו לו רשות להתגלות לאחר פטירתו!

מוסר השכל עצום אפשר ללמוד ממעשה זה, על ערכו של כל צעד קטן שאנו עושים בדרך אל הקדושה.

מנוחה בעולם האמת

משפחה יהודית עלתה מאירן לפני כמה שנים. הבנים והבנות לא שמרו מצוות, מלבד בת אחת. כאשר נפטרה האם לא היה מי שיאמר עליה קדיש וגם אף אחד לא דאג לכך.

בתום השנה לפטירתה התגלתה האם לבתה בחלום ואמרה שאין לה מנוחה בעולם האמת. מתוך הדברים שאמרה אפשר היה להבין שהסיבה היא אי אמירת קדיש. מיד נשכר אברך בן תורה וירא שמים שיאמר קדיש וילמד משניות לעילוי נשמתה.

שלושים יום לאחר מכן התגלתה שוב האם לַבְתָּה בחלום ואמרה לה:
"הנחת את דעתי".